

GÖTEBORGS UNIVERSIET

Statsvetenskapliga Institutionen

**Normativa argument mot befolkningskontroll:
Maximal välfärd och reproduktiva rättigheter**

Kandidatuppsats i

Statsvetenskap

VT 2008

Författare: Erik Forsberg

Handledare: Andrej Kokkonen

Antal ord: 9999

Abstract:

Befolkningspolitik är ständigt kontroversiellt, både empiriskt och normativt. Denna uppsats tar som utgångspunkt utvecklingen av familjeplaneringsprogram inom det internationella samhället, för att identifiera de betydande normativa invändningarna mot idén om befolkningskontroll. Analysen kopplar argument från marxistiska, globalpolitiska och nyliberala läger, såväl som mänskliga rättigheter och feministiska teorier, till moralfilosofiska normativa teorier, för att utreda grunderna för det principiella motståndet mot befolkningskontroll. I synnerhet utreds kopplingar till konsekvensialistiska och rättighetsetiska teorier. Detta visar på de klassiska moralfilosofiska teoriernas svårigheter att besvara frågor om befolkning och reproduktion.

**Normativa argument mot befolkningskontroll:
Maximal välfärd och reproduktiv frihet**

Innehåll:

1: Uppsatsens syfte, metod och frågeställningar:	3
1:1 Ämnet för uppsatsen:	3
1:1:1 Inledning:	3
1:1:2 Syfte:	4
1:1:3 Normativa kontroverser om befolkningskontroll:	4
1:2 Uppsatsens form:	5
1:2:1 Metod	5
1:2:2 Förhållande till tidigare forskning och urval av material	7
1:2:3 Frågeställningar	8
2: De ekonomisk-politiska argumenten	9
2:1 De ekonomisk-politiska argumentens premisser:	9
2:1:1 Det marxistiska argumentet:	9
2:1:2 Ekonomisk utveckling-argumentet:	10
2:1:3 Evig tillväxt-argumentet:	12
2:2 De ekonomisk-politiska argumentens grunder:	15
2:2:1 Det marxistiska argumentets grunder:	15
2:2:2 Ekonomisk utveckling-argumentets grunder:	16
2:2:3 Evig tillväxt-argumentets grunder:	17
2:2:4 Konsekvensialism:	17
2:2:5 Andra möjliga grunder för argumenten – utopi:	19
3: Rättighetsbaserade argument:	21
3:1 De rättighetsbaserade argumentens premisser:	21
3:1:1 Rätten till kroppslig integritet:	21
3:1:2 Rätten till okränkad familjeliv:	22
3:1:3 Reproduktiv frihet:	23
3:2 De rättighetsbaserade argumentens grunder:	24
3:2:1 Vad rättigheter innebär:.	24
3:2:2 Problem för reproduktiva rättigheter:	25
4: Sammanfattning och slutsats:	29

1: Uppsatsens syfte, metod och frågeställningar:

1:1 Ämnet för uppsatsen:

1:1:1 Inledning:

Befolkningspolitik har varit och är ett kontroversiellt ämne, med ständig aktualitet. Familjeplaneringsprogram¹ har utvecklats världen över, särskilt i utvecklingsländer, sedan 1950-talet. De flesta stater har sedan dess skiftat inställning från att anse att ämnet låg utanför politisk räckvidd till att betrakta åtgärder som manipulerar befolkningens tillväxttakt som legitima och viktiga aktiviteter från offentligt håll.² Aktivitet på internationell nivå, särskilt genom internationella och regionala mellanstatliga konferenser där motiven för familjeplaneringsprogram diskuterats och formulerats har varit särskilt betydande för utvecklingen.³ Trots det enorma genomslaget har befolkningskontroll ständigt varit omdebatterat.⁴ Ekonomiska, ideologiska, globalpolitiska, kulturella, religiösa, och renodlat etiska invändningar har framförts. Under tiden har omfattande forskning på det demografiska området genererats, programmens effektivitet utvärderats, fram- och motgångar analyserats.⁵ De *normativa* kontroverser om huruvida begränsning av befolkningstillväxten är något som stater principiellt *bör* företa sig kvarstår dock. Normativa invändningar har haft mycket stor betydelse för staters vilja eller ovilja att utveckla eller stödja familjeplaneringsprogram. Inom den moralfilosofiska disciplinen som allmänt blivit känd som ”population ethics” undersöks de särskilda filosofiska problem som befolkningsfrågor utgör för etablerade moralteorier.⁶

I denna uppsats ska analyseras några av de normativa invändningar som haft störst betydelse för utvecklandet av familjeplaneringsprogram inomstatligt och internationellt.

---

¹ Med *familjeplaneringsprogram* ska avses “organized efforts to provide contraception to women and men”, Seltzer, 1, oavsett medel och mål, med *befolkningskontroll* ska avses sådana åtgärder med syfte att minska fertiliteten, jfr Robinson, 3 m not.

² UNDP (2003), 1ff, Seltzer, 16

³ UNDP (2003), 14ff, Seltzer, 10f

⁴ UNDP (2003) 1ff, Robinson, 421ff

⁵ Freedman/hermalin

⁶ Rydberg/Tännsjö/Arrhenius

1:1:2 Syfte:

Uppsatsen ska klargöra och problematisera de teoretiska grunderna för argument mot att stater upprättar familjeplaneringsprogram för att kontrollera befolkningstillväxten. Ansatsen är mycket bred, och arbetet går snarare ut på att utpeka riktningar som är av intresse att vidare utforska än att försöka slutligt avgöra de komplicerade filosofiska frågor som omger ämnet. Uppsatsen är värderande och normativ i betydelsen att den behandlar frågor om hur vi bör resonera kring befolkningskontroll, vad vi bör ta hänsyn till och vilka problem som är värda eftertanke. Den är deskriptiv i betydelsen att den inte tar ställning till om befolkningskontroll är eftersträvansvärt per se, utan snarare söker identifiera och problematisera några av de normativa frågor som omger ämnet.

1:1:3 Normativa kontroverser om befolkningskontroll:

Intresset för befolkningskontroll har, förenklat, haft två betydande utgångspunkter. *Befolkningskontroll*, som lösning på staters eller världens ekonomiska eller ekologiska överbefolkningsproblem, har sitt intellektuella ursprung hos Thomas Malthus på slutet av 1700-talet, återaktualiserades i modern form vid den snabba befolkningstillväxten efter andra världskriget.⁷

Familjeplanering, som lösning på individers, särskilt kvinnors, hälso- och välfärdsproblem, har propagerats i Margret Sangers och andras efterföljd sedan tidigt 1900-tal.⁸ I vissa fall har motstånd mot familjeplaneringsprogram sprungit ur konflikt mellan dessa intressen, ibland har helt andra grunder åberopats. Ur normativ-teoretisk synvinkel har de viktigaste argumenten mot befolkningskontroll varit:

Ekonomisk-politiska argument: Den (ny)malthusianska linjen har ifrågasatts på ekonomisk-ideologiska grunder. Den marxistiska inställningen att överbefolkning bara är ett problem för kapitalistiska länder dominerade vissa socialistiska länders inställning på 50-talet.⁹ Argumentet att överbefolkning snarare är en konsekvens av än en orsak till eftersläpande ekonomisk utveckling, och att det som behövs inte är befolkningskontroll utan en ny ekonomisk världsordning, hade stor betydelse vid Bukarest-konferensen 1974.¹⁰ Andra argument kommer från mainstream-ekonomiskt håll och menar att en fri marknad säkerligen kan anpassa sig och hantera alla eventuella resursbrister,

---

⁷ Robinson, 3. På senare tid har även ekologiska skäl tilltagit i betydelse, jfr Kates, 2f.

⁸ Robinson, 1f. Eugeniska idéer betraktades inte som trovärdiga eller rumsrena efter världskriget och tör ha haft mindre betydelse för utvecklingen jfr Robinson, 3 not2 (s 11), Seltzer, 3 not3. Vidare var även säkerhetspolitiska skäl viktiga, i synnerhet för USAs inställning, under kalla kriget, Eager, 154f.

⁹ UNPD (2003), 11

¹⁰ Seltzer, 45f, UNDP (2003), 16, Robinson 6

så länge den inte hindras därtill av betungande statlig kontroll. Sådana uppfattningar spelade stor roll vid FN-konferensen i Mexico 1984.¹¹

Rättighetsbaserade argument: Den sangerska linjens samarbete med den nymalthusianska linjen har ifrågasatts på grunden att det är familjers och individers, eller särskilt kvinnors, moraliska rättighet att bestämma antalet egna barn och att det offentliga inte ska lägga sig i.¹² Detta har sedermera uttryckts folkrättsligt genom vidare tolkning av deklarationen om mänskliga rättigheter¹³ och integrerats i utvecklingen av familjeplaneringsprogram, särskilt tydligt vid Kairo-konferensen 1994.¹⁴ I första hand vänder sig rättighetsbaserade argument mot åtgärder innefattande tvång, men förespråkare för de så kallade reproduktiva rättigheterna vänder sig mot all *befolkningskontroll*.¹⁵

1:2 Uppsatsens form

1:2:1 Metod:

Det som ska analyseras är *typer av argument som säger att man inte bör syssla med befolkningskontroll*. Det är inte fråga om någon *pro/contra*-analys där man försöker värdera argument för och mot i syfte att nå en uppfattning om vilken sida som totalt sett har mest övertygningskraft.¹⁶ Enbart motargument ska analyseras. Detta tillvägagångssätt är föredragligt eftersom grunderna för en typ av argument utesluter grunderna för en annan, vilket medför att de svårigen kan vägas mot varandra.. Syftet är heller inte att avgöra huruvida befolkningskontroll är bra eller dåligt, utan att klarlägga i vilken utsträckning argumenten *mot* bör tillmätas betydelse. Därför måste varje arguments rimlighet utredas för sig.

Argumentationsanalys innehåller med nödvändighet ett deskriptivt steg (beskrivning av argumentet) och, om man så vill, ett värderande (att testa argumentet mot olika invändningar).¹⁷ Det passar bättre för en *rent* deskriptiv analys att behandla ett argument åt gången, då det kan få en mer fullständig genomlysning, men för en främst värderande analys att i sammanhang betrakta flera, helst alla, olika typer av argument med samma normativa föreskrift. Man får då omedelbart en aning om hur väl ens motargument håller inför andra argument. Är man inte koherent i sin kritik riskerar man att själv falla på samma grepp som de argument man vill kritisera.

---

¹¹ Seltzer s 47f, Finkle/Crane, 1fff

¹² Seltzer, 2, 5, Robinson 4, 24, UNDP (2003), 13

¹³ UNPD (2003), 14, Seltzer 61

¹⁴ Cairo §7:3

¹⁵ Se not2, Kates 25

¹⁶ Bergström/Boréus, 95

¹⁷ Bergström/Boréus 91

För den deskriptiva delen har typer av argument på förhand definierats, analysen syftar till att rekonstruera dessas grunder.¹⁸ Detta tillvägagångssätt ger samtidigt en ram för vad som ska analyseras och en frihet att utforska alternativa angreppssätt. Det kräver emellertid att man arbetar efter godtagbara principer när man gör urvalet. Jag kommer att i detta arbete efter följande principer:

1. Innehållet i det normativa påståendet: Framgår av uppsatsens syfte, endast argument som säger att man *inte bör* ägna sig åt befolkningskontroll är relevanta. Argument som säger till exempel att befolkningskontroll är omöjligt eller meningslöst ska inte tas upp.

2. Premisserna: De anförda anledningarna till *varför* man inte bör upprätta eller utveckla familjeplaneringsprogram. Då det tycks övermäktigt att försöka få med alla tänkbara argument, och jag samtidigt vill undvika risken att urvalet menligt präglas av mitt eget godtycke låter jag detta utpekats av tidigare forskning. Principen härvid är att de typer av argument som har haft betydelse för utvecklandet av arbetet med befolkningskontroll på nationell, mellanstatlig eller internationell nivå och är av normativ-teoretisk karaktär ska tas upp.¹⁹

3. Utvecklade normativa och teoretiska grunder för argumenten: Detta är steget efter de direkt anförda skälen, som förklarar varför de premisser som anføres i steg 2 bör tillmätas betydelse. Då den teoretiska grunden för argument sällan är i helhet explicit är det upp till analysen att fylla i luckorna, och klarlägga underliggande strukturer.²⁰ Uppsatsen ska hitta de teoretiska grunder som kan förklara och underbygga de typer av argument som definierats i steg två. I detta ska välvillighetsprincipen vara vägledande, vid tveksamhet ska så sofistikerade och hållbara teorier som möjligt förmodas.²¹ Vidare ska centrala resonemang föredras framför perifera, välkända och i litteraturen ofta refererade teorier ska alltså behandlas före mer obskyra sidospår. Det blir i viss mening fråga om att belysa ett givet problem från olika existerande moralteorier, en inte ovanlig metod vid liknande utredningar.²²

Analysens värderande del ska visa på problem som i någon objektiv mening kan föreligga för argumentationslinjerna. Vad som kan betraktas som problem i objektiv mening är inte helt uppenbart, i synnerhet beträffande normativa utsagor och grunder för sådana,²³ därför måste i förväg fastställas godtagbara kriterier.

Ett grundläggande krav på en problemfri argumentation är att den inte innehåller eller implicerar logiskt ogiltiga slutledningar. Detta torde vara godtagbart oavsett vad man annars har för epistemologiska funderingar kring moralteori. I denna uppsats är slutsatsen och de premisser som

---

¹⁸ Se Cederblom/Paulsen, 47fff, om urval av material se avsnitt 1:2:2

¹⁹ Avsnitt 1:1:2, Bilaga 1

²⁰ Jfr Schlesinger, 13fff, Walton, xiii, Cederblom/Paulsen, 286fff

²¹ Schlezinger, 5, Cederblom/Paulsen, 28ff

²² Jfr Kokkonen, 13

²³ Diskussionen om detta är omfattande, olika värdenihilistiska, intuitionistiska, partikuläristiska, och andra teoribildningar har ifrågasatt i vilken utsträckning man i moralfilosofiska sammanhang kan använda objektiva kriterier, se Kokkonen, 14f.

åberopas i ett första steg redan givna, och vi vill utreda vad som kan åberopas som premisser i ett andra steg för att premisserna i det första steget ska implicera slutsatsen. Det bör hittills vara svårt att hitta avgörande ogiltigheter, särskilt eftersom logiken kan vägleda oss i att välvilligt välja bland tänkbara grunder i detta andra steg. Ett viktigt instrument för att värdera argumenten kommer därför vara att applicera premisserna på andra (hypotetiska) situationer, och visa att premisserna implicerar otroliga eller på något vis oönskade slutsatser.²⁴ En ytterst lämplig metod för sådan analys är att betrakta argumenten från ett reflektivt ekvilibrium. Med denna metod utgår man samtidigt från de generella principer som tycks en rimliga och de moraliska omdömen man föredrar i samtliga tänkbara partikulära fall, för att sedan modifiera både de generella principerna och de partikulära omdömena tills de helt överensstämmer med varandra.²⁵ Lyckas man med detta har man en moraluppfattning som är *logiskt koherent*. Logisk koherens beträffande moraliska principer och moraliska omdömen må emellertid inte alltid tyckas tillräckligt, en uppdelning mellan ”wide-” och ”narrow reflective equilibrium” har fört frågan om i vilken utsträckning även föreställningar av icke-moralisk art, s.k. bakgrundsteorier, ska spela in.²⁶ Diskussionen anknyter i viss mån till en epistemologisk skillnad mellan koherentism och fundamentalism inom etisk teori.²⁷ Koherentism är uppfattningen att en utsagas sanningsvärde består i hur väl den överensstämmer med andra utsagor, och att det som gör en moralisk teori sann enbart är att den är fri från motsägelser. Fundamentalism menar istället att det finns någon punkt som är sann av helt fristående skäl, till exempel på grund av gud eller människans natur, och att andra utsagors sanningshalt avgörs av hur väl de i slutändan överensstämmer med denna.²⁸ Jag kommer att sträva efter att använda mig av en smal version av reflektivt ekvilibrium, och betrakta koherentism som ett tillräckligt sanningskriterium, detta framförallt för att kritik som fungerar under dessa förutsättningar även automatiskt fungerar mot mer brett betraktade och på något fundament vilande argument.

1:2:2 Förhållande till tidigare forskning och urval av material:

För frågan om vilka argumentationslinjer som ska behandlas har särskild uppmärksamhet riktats mot officiella dokument och rapporter från FN-konferenser eller FN-organ som sysslar med befolknings- och utvecklingsfrågor, samt litteratur som sammanfattar, kommenterar och utvärderar internationellt eller mellanstatligt arbete med familjeplanering.²⁹ För analysen av argumenten kommer litteratur från etiska och samhällsfilosofiska traditioner samt artiklar inom politisk eller ideologisk debatt att

---

²⁴ Cederblom/Paulsen 102f, 213f

²⁵ Rawls, 19f

²⁶ Daniels

²⁷ Jfr DePaul, 59ff.

²⁸ Walton, 115, Kvanvig, Fumerton

²⁹ Jfr Avsnitt 1:2

användas. Det är förstås ogörligt att försöka gå igenom och utvärdera all relevant litteratur, vilket inte heller är uppsatsens syfte. Många och säkerligen viktiga verk måste utelämnas. Material som relaterar till uppsatsens frågeställning, samt/eller är centralt för ämnet och ofta refererat till av andra ska prioriteras. Jag använder databaser som listar viktiga för ämnet tidskrifter, exempelvis *Philosopher's index*, för att söka i dessa efter relevanta artiklar. Jag har också tacksamt tagit emot litteraturtips av forskare som är insatta i ämnet eller arbetar med angränsande områden. I slutändan strävar jag efter att, med tanke på ovan beskrivna principer, välja material som passar ändamålet och är särskilt tydligt eller representativt.

1:2:3 Frågeställningar

Tidigare forskning har visat att de mest betydande principiella invändningarna mot familjeplaneringsprogram har varit ekonomisk-politiska invändningar, samt oro för kränkning av individers rättigheter och i synnerhet kvinnors rättigheter.³⁰ Vilka är de bärande teoretiska grunderna för normativa argument enligt dessa linjer?

Kan argumenten, understödda av de breda normativa teorier som identifierats, kritiseras? Kan det visas att dessa teorier inte klarar av att besvara de frågor som omger befolkningsproblematiken och därmed är mer eller mindre oanvändbara för området?

Kan en normativ teori formuleras som kan besvara sådana frågor, och som ger en grund för argument för befolkningskontroll?

---

³⁰ Se bilaga 1

2: De ekonomisk-politiska argumenten:

2:1 De ekonomisk-politiska argumentens premisser:

2:1:1 Det marxistiska argumentet:

Marx, i motsats till Malthus, hävdade att överbefolkning inte är ett naturfenomen utan orsakas av det kapitalistiska systemet – en viss del av befolkningen hålls arbetslösa (och hungrande), som en reservarmé av arbetskraft.³¹ Inga familjeplaneringsåtgärder kan avhjälpa problemet eftersom kapitalisterna, genom förändringar i kapitalets sammansättning (investeringar i teknologi, effektiviseringar, etcetera) håller värdet på arbetskraft lågt, om reservarmén utarmas stiger värdet på arbetskraft och kapitalisternas vinst minskas.³² Ökningen av antalet människor i förhållande till produktionen av varor beror således på det historiskt skapade produktionssystemet. Genom att försöka begränsa folkmängden med familjeplaneringsprogram accepterar man den felaktiga malthusianska beskrivningen av ”problemet” och reifierar det kapitalistiska systemet. Situationen löses då aldrig, om än storleken på och förhållandena för reservarmén självfallet kan förändras precis som det kapitalistiska systemet kan förändras.³³

	Argumentet:
Premiss1:	Alla överbefolkningsproblem orsakas av kapitalismen.
Premiss2:	Befolkningskontroll utförs under förespeglingen att det är genuin överbefolkning som orsakar dessa överbefolkningsproblem och reifierar därmed kapitalismen.
Slutsats:	Man bör inte syssla med befolkningskontroll

Underförstått är alltså att det kapitalistiska systemet *bör* avskaffas. Men även om vi köper Marx teori om reservarmén och att familjeplaneringsprogram med malthusianska förtecken skulle reifiera kapitalismen, kan vi fråga följande: 1) Är det tänkbart att befolkningen blir för stor fastän det är kapitalismen som orsakar merparten av problemen genom att förneka delar av den möjligheter till försörjning? 2) Är det tänkbart att man inrättar familjeplaneringsprogram utan att hänvisa till malthusianska teorier, och således utan att reifiera kapitalismen?

---

³¹ Petersen 79, Gimenez, jfr Finkle/Crane, 106

³² Marx, 612fff

³³ Marx, 75, 631f

Engels klassiska svar är att det är möjligt att även ett kommunistiskt samhälle måste begränsa befolkningstillväxten, men att svaret på *om* och *hur* inte kan ges förrän ett sådant samhälle existerar.³⁴ Det säger inte mycket annat än att det inte finns något principiellt i den marxistiska ideologin som utesluter befolkningskontroll. Även om man instämmer i att de problem som förknippas med överbefolkning främst beror på att det kapitalistiska systemet genererar en hungrande reservarmé av arbetare, tycks man kunna anse att befolkningen växer för snabbt för att kunna försörjas av *något* ekonomiskt system (inbegripet perfekt global kommunism).

Eller att fastän världens befolkning kanske *skulle* kunna försörjas av ett ekonomiskt system som omfördelar resurser på ett bättre sätt, har vi allt att vinna på att försöka begränsa befolkningstillväxten genom familjeplaneringsprogram samtidigt som vi försöker åstadkomma ett sådant.

Argumentet tycks begränsat, men har fortfarande relevans. Det poängterar att det ekonomiska systemets sätt att producera och fördela resurser har större betydelse för svält och andra problem än befolkningens tillväxttakt. Så länge systemet är intresserat av att fördela resurser ojämnt kommer problemen inte att helt lösas oavsett hur mycket som satsas på befolkningskontroll. Att helt fokusera på folkmängden vore ett misstag. Men om man inser att problemen beror till stor del på produktions- och resursfördelningsystemet och strävar efter att förändra det tycks ingenting hindra att man samtidigt sysslar med befolkningskontroll.³⁵

2:1:2 Ekonomisk utveckling-argumentet:

Angränsande till det marxistiska är argumentet som framfördes av utvecklingsländer vid Bukarestkonferensen 1974, att ekonomisk utveckling är det bästa sättet att begränsa folkmängden.³⁶ Detta utgjorde bara en del av en omfattande kampanj med målet att omfördela resurser mer jämnt mellan rika och fattiga länder. Man menade att om västvärlden ville begränsa folkmängden i utvecklingsländer för att gynna dessas *ekonomiska utveckling*, så borde de vara lika om inte mer benägna att omstrukturera den ekonomiska världsordningen och börja betala rättvisa priser för utvecklingsländernas varor. Om västvärlden oroade sig över *resursförbrukningen* som krävs för den växande folkmängden i utvecklingsländer borde de vara lika om inte mer oroade över sin egen överkonsumtion. Om västvärlden ville avhjälpa *svält och undernäingsproblem* i utvecklingsländer borde de inte nöja sig med att propagera för att färre barn skulle födas, utan även dela med sig av sitt

---

³⁴ Petersen, 83f, Gimenez

³⁵ Jfr Robinson, 6, Seltzer 49ff

³⁶ Seltzer, 46f Finkle/Crane, 88, 105

eget överflöd.³⁷ Argumentet liknar således det marxistiska i att förändringar av det (globala) ekonomiska systemet framhålls som viktigare för att lösa överbefolkningsproblem än familjeplaneringsprogram, men skiljer sig också på flera sätt: 1) Man måste inte förklara hur kapitalismen orsakar överbefolkningsproblem, utan kan utgå (post festum) från de empiriska fakta som är uppenbara – resurserna fördelas skevt, många hungrar i de fattiga länderna medan de rika länderna lever lyxliv. 2) Man behöver inte kräva att hela världen ska bli kommunistisk för att lösa problemen, det räcker med att I-länderna går med på rättvisare mellanstatliga (handels)förhållanden. 3) Man lutar sig mot teorier om den demografiska transitionen,³⁸ och kan därför använda befolkningskontrollivrarnas egna argument (resursförbrukning, svältkatastrofer) för att kräva (mer rättvis) fördelning av resurser hellre än familjeplaneringsprogram.

	Argumentet:
Premiss1:	Det är framför allt ekonomisk utveckling som avhjälper överbefolkningsproblem.
Premiss2:	Ekonomisk utveckling förutsätter en ny global ekonomisk ordning, och familjeplaneringsprogram avser inte att åstadkomma en sådan global ekonomisk ordning.
Slutsats:	Man bör inte syssla med familjeplaneringsprogram i syfte att avhjälpa överbefolkningsproblem.

Argumentet utesluter inte att man utvecklar familjeplaneringsprogram av andra skäl än att begränsa folkmängden, exempelvis för att minska mödra- och spädbarnsdödlighet, vilket också uttrycks av Bukarest-konferensen.³⁹ Det utgår också från att genuin överbefolkning *är* ett problem. Det poängterar dock, liksom det marxistiska, det viktiga sambandet mellan skev global resurs- och maktfördelning och överbefolkningsproblem.

Formulerat som ovan är dock argumentet knappast logiskt giltigt. Även om det är underförstått att man bör göra det som är mest effektivt för att avhjälpa överbefolkningsproblem – satsa på ekonomisk utveckling – krävs även att familjeplaneringsprogram skulle *förhindra* att man gör detta. Detta har inte anförts, och det är oklart hur det skulle kunna anföras utan att familjeplaneringsprogram av andra skäl också skulle vara uteslutna. Betraktat som ett principiellt argument mot befolkningsbegränsning tycks det därför, trots sin globalpolitiska relevans, vara minst lika begränsat som det marxistiska: Även om överbefolkningsproblemen bäst (eller slutligen endast) kan lösas genom

³⁷ Finkle/Crane, 105f

³⁸ Se Thompson, 959ff, Seltzer 112,134f, jfr Finkle/Crane, 88

³⁹ Seltzer, 47

förändringar i det globala ekonomiska systemet, kan det finnas anledning att satsa på befolkningskontroll, om än bara som komplement till en större globalpolitisk förändring, eller för att mildra negativa effekter av en snabb befolkningsökning om förändringen drar ut på tiden.

2:1:3 Evig tillväxt-argumentet:

De nyliberala argumenten mot familjeplaneringsprogram associeras ofta med Julian Simon som 1981 publicerade "the ultimate resource", som svar på Ehrlichs "population bomb". Boken har kritiserats, men uttrycker tydligt en uppfattning som har haft (och har) stort inflytande:⁴⁰

"Population growth and increase of income expand demand, forcing up prices of natural resources. The increased prices trigger the search for new supplies. Eventually new sources and substitutes are found. These new discoveries leave humanity better off than if the shortages had not occurred."⁴¹

Huvuddragen i denna typ av argument är att eftersom människor bygger mer än de förstör blir världen i slutändan rikare ju fler människor som befolkar den. Kriser uppkommer som följd av befolkningsökning, men eftersom de lösningar som kriserna genererar leder till permanenta förbättringar är dessa kriser i slutändan bra. Naturresurser, menas det, är måhända begränsade i rent fysisk bemärkelse men obegränsade i ekonomisk bemärkelse, och därför kommer vi aldrig få slut på någonting. De problem som tillskrivs "överbefolkning" – hungersnöd, fattigdom, sjukdomar etc – är delvis sådana kriser som i det långa loppet kommer att leda till något gott, och delvis orsakade av att regeringar begränsar människors frihet (marknaden) och därmed hindrar eller fördröjer de framsteg som skulle lösa krisen. Argumentet är konvergent, består av flera argument som samverkar:

---

⁴⁰ Seltzer, 47f, Jfr Timmer

⁴¹ Simon, "conclusion"

	Argumentet:	
Premiss1A: Människor löser överbefolkningsproblem (automatiskt) om de har ekonomiska incitament och frihet.	Premiss1B: Lösningarna på överbefolkningsproblemen medför permanenta och kumulativa förbättringar, så att världen totalt sett förbättras varje gång en kris (hänförlig till överbefolkning) blir löst.	Premiss1C: Ju fler människor som finns, desto bättre är de på att lösa överbefolkningsproblemen.
Premiss2A: Befolkningskontroll innebär ingrepp i marknaden som begränsar människors frihet och försvagar deras ekonomiska incitament att lösa problem.	Premiss2B: Befolkningskontroll förhindrar, fördröjer eller förmildrar överbefolkningsproblem.	Premiss2C: Befolkningskontroll minskar folkmängden eller hämmar dess tillväxt.

Slutsats: Man bör inte syssla med befolkningskontroll.

Om vi godtar premisserna, och antar att vi bör agera så att världen förbättras, tycks slutsatsen följa med nödvändighet. Åtminstone om vi antar att världen förbättras *om* människor löser överbefolkningsproblem såsom i premiss 1A. För att argumentet ska ha relevans räcker emellertid att om detta är *ett* sätt att förbättra världen på så bör vi *ceteris paribus* lösa överbefolkningsproblem på detta sätt. De tre premissparen A, B och C, utgör förvisso separata argument mot befolkningskontroll, men vilar på samma grund och samverkar. Motargument mot ett av premissparen menas ofta kunna bemötas med hjälp av ett annat.⁴²

I A-ledet ställer vi upp den centrala premissen att människor automatiskt löser överbefolkningsproblem så länge ingenting förhindrar dem därtill, samt premissen att ingrepp från statens sida som stör marknaden utgör sådan förhindring. Detta led i argumentationen liknar det marxistiska i att överbefolkningsproblem främst menas orsakas av det ekonomiska systemet. Skillnaden är förstås att det är kapitalismen som är lösningen på överbefolkningsproblemen och statlig inblandning i den fria marknaden som är orsaken. Varför befolkningskontroll med nödvändighet innebär ingrepp i den fria marknaden är inte uppenbart, men vi förmodar att om staten vill satsa på befolkningskontroll så måste medborgarna beskattas (mer än annars), vilket försvagar de ekonomiska incitamenten för människor att spontant lösa problem (alternativt att befolkningskontroll menas

⁴² Jfr Simon, ”epilogue”

begränsa människornas handlingsfrihet på ett sätt som har negativ inverkan på deras förmåga eller vilja att lösa problem). Även om vi accepterar detta torde vi dock kunna ifrågasätta *hur mycket* ekonomiska incitament och frihet som egentligen behövs. Om det inte nödvändigtvis är ”allt eller inget”, så vore det väl lämpligare att försöka hitta en balans mellan att *mildra* överbefolkningsproblem genom befolkningskontroll och samtidigt erbjuda människor *tillräckliga* ekonomiska incitament och frihet för att de själva ska hitta lösningar på problemen? Var en sådan balanspunkt skulle ligga kan förstås diskuteras, men argumentet utesluter inte *principiellt* att man sysslar med befolkningskontroll om den inte helt lamslår marknaden.

Den viktiga premissen i B-ledet är att världen ”förbättras” när människor spontant löser överbefolkningsproblem. Argumentet säger att själva överbefolkningsproblemen är *bra* eftersom de i slutändan medför att världen förbättras, och att befolkningskontroll är dåligt för att det motverkar sådana problem. Låt oss först eliminera det uppenbara logiska problemet att även spontana lösningar faktiskt löser överbefolkningsproblem och därmed motverkar (nya/fler) lösningar på överbefolkningsproblem – vilket är just anledningen till att vi menas inte böra syssla med befolkningskontroll.⁴³ Vi tolkar argumentet som att lösningarna inte innebär att överbefolkningsproblemen försvinner *permanent*, utan att nya ständigt genereras. Förbättringen av världen är en effekt av det ständiga genererandet och lösandet av överbefolkningsproblem. Avgörande för resonemanget är huruvida man anser att överbefolkningsproblemen bör bli allt allvarigare (för att lösningarna också ska bli alltmer fantastiska) eller mildare (effekten av världens tilltagande förbättring). Det tycks inte önskvärt att hävda att problemen ständigt ska bli *värre*, vi är trots allt ute efter att förbättra världen. En ”förbättring” som innefattar att de problem som redan nu existerar kommer att återkomma igen och igen och värre varje gång för evigt tycks inte särskilt tilltalande. Det verkar mer troligt att man istället menar att problemen ska bli allt mildare, och att detta ska inräknas i världens totala förbättring. Men om befolkningskontroll förmildrar överbefolkningsproblem är det *också* en förbättring av världen och bör således genomföras, om än man vill avstå från så kraftfulla åtgärder att överbefolkningsproblemen permanent löses genom befolkningskontroll. Man kan dessutom tänka sig att mildare resursproblem fortsätter att uppstå även om befolkningen inte växer, till exempel genom att man använder mer resurser per individ.

C-argumentet åsyftar de positiva effekter som kan komma av en stor folkmängd, bland annat synergieffekter som uppstår när människor samarbetar.⁴⁴ Om en gruvarbetare kan utvinna ett ton koppar på en viss tid, så kan två gruvarbetare, genom att organisera sitt samarbete mer effektivt, utvinna inte bara 2 utan kanske 3 ton koppar på samma tid. Detsamma gäller för teknologiska framsteg – en armé av specialister kan tillsammans konstruera manicker som ingen enskild människa kunnat förmå. Men det tycks inte nödvändigtvis vara så enkelt som att *ju fler desto bättre*. Om människorna bara är *tillräckligt* många för att organisera sig på effektiva sätt och specialisera sig inom alla

---

⁴³ Jfr Timmer, 172

⁴⁴ Simon kap 3; 26ff

behövliga områden är det inte uppenbart att det skulle bli några ytterligare synergiska effekter om de blev ännu fler.⁴⁵ Man kan fråga sig framförallt vad det skulle hjälpa gruvdriften eller teknikutvecklingen att det fanns dubbelt så många människor om hälften vore arbetslösa, svältande, utbildade, sjuka och förbannade? Argumentet kan inte förmodas påstå att tekniska specialister blir bättre på teknik bara för att det finns en extra miljon undernärda barn i världen.

Man kan förstås tänka sig att en viss del av samhällets ekonomiska tillgångar satsas på utbildning och forskning, vilket medför att en viss promillehalt av befolkningen har möjlighet att bli välutbildade forskare som upptäcker saker. Något sådant tycks Simon mena.⁴⁶ Om överbefolkningsproblem föreligger är det dock tvivelaktigt att lika stor del av tillgångarna kan satsas på utbildning och forskning, eller framförallt att de ekonomiska tillgångarna är lika stora i förhållande till folkmängden. Men befolkningskontroll kan förmodas snarare syfta till att minska antalet svältande barn i förhållande till antalet välutbildade forskare än att minska antalet svältande barn och forskare proportionellt. Att fler människor är bättre *allt annat lika*, om man konstanthåller ekonomiska tillgångar och proportionell arbetsfördelning i förhållande till folkmängden, är inget skäl för att inte syssla med befolkningskontroll i syfte att motverka dåliga förändringar av sådana förhållanden.

Inget av premissparen, och således inte heller de tre tillsammans, kan rimligen ge ett *principiellt* motargument mot befolkningskontroll. De föreslår dock att en moderat ökning av folkmängden kan fortsätta för evigt med positiva effekter för ny teknologi och ekonomisk tillväxt. Sådant befolkningskontroll motverkar problem hänförliga till alltför snabb befolkningstillväxt men inte hindrar en sådan moderat ökning utesluter ingenting att man sysslar med sådan. Det blir då en fråga om att argumentera för när lidandet och problemen som orsakas av överbefolkning ska anses uppvägas av de världsförbättringar som de förväntade lösningarna på dessa problem förmodas medföra.

2:2 De ekonomisk-politiska argumentens grunder:

2:2:1 Det marxistiska argumentets grunder:

Det marxistiska argumentet är i någon mening *utopiskt*.⁴⁷ Tanken på befolkningskontroll menas utgöra en av de många pelare som stöttar den nuvarande samhällsordningen och som måste slås undan för att upprätta utopin. Vi bör inte acceptera någon annan lösning på överbefolkningsproblem än revolution, eftersom andra lösningar skulle implicera att problemen har andra orsaker än kapitalismen och kan

---

⁴⁵ Jfr Timmer, 172,

⁴⁶ Simons kap 26

⁴⁷ Jfr dock Lukes 156f, 166, Snare 133fff

lösas inom det kapitalistiska systemet. Men varför bör vi göra revolution och upprätta denna utopi hellre än att begränsa folkmängden?

Om vi tänker oss att det ligger i människornas (främst proleteriatets) materiella intresse att främja det utopiska samhället och att det är det som avses med att de bör göra revolution, varför bör de då inte också försöka mildra överbefolkningsproblemet? Ett rimligt svar är att även om åtgärder som inte är revolution kan minska lidande och öka livskvalitén, är en snabbare uppnådd revolution totalt sett värd det större lidande som avstående från åtgärderna innebär. Det är ett konsekvensialistiskt argument.

Alternativet är att det finns någon moralisk princip som, utöver den historiska materialismen, förklarar varför vi borde upprätta utopin så fort som möjligt. Denna borde då kunna ge vägledning även i överbefolkningsfrågan. Om den ger ett argument mot befolkningskontroll som inte är konsekvensialistiskt kommer det emellertid att vara ett *annat* argument.⁴⁸

2:2:2 Ekonomisk utveckling-argumentets grunder:

Utvecklingsländernas uppfattning om världsläget vid Bukarest-konferensen var att de rika ländernas alltför fördelaktiga position förhindrade de fattigare länderna att på lika villkor försöka främja sina ekonomiska intressen på den globala arenan.⁴⁹ Det empiriska påståendet att ekonomisk utveckling medför lägre fertilitet blev den premiss som ställde dessas krav på global nyordning mot I-ländernas förslag om befolkningskontroll. Sedan dess har mycket anförts som pekar mot att både ekonomisk utveckling och satsningar på familjeplaneringsprogram har varit betydande faktorer för fertilitetsminskning, och att kombinationen varit mest effektivt.⁵⁰ Icke desto mindre kan man rent principiellt ifrågasätta om det är legitimt att föreslå att de fattiga ska begränsas i antal när ens egen rikedom strömmar just från deras misär. *Vem* som legitimt kan förespråka befolkningskontroll är emellertid inte frågan som ligger för oss. Vi kan anse att I-länder är hycklande och orättfärdiga men samtidigt anse att befolkningskontroll är en god idé.

Det är öppet vilka moralteoretiska grunder som kan ligga bakom denna typ av argument, men oavsett vilken grund som åberopas tar argumentet sikte på åtgärdens effekter: Man har ingenting emot familjeplaneringsprogram *i sig*, men menar att *konsekvenserna* av en global ekonomisk nyordning totalt sett är *bättre*, och att man därför bör föredra den förra framför det senare.

---

⁴⁸ Jfr avsnitt 2:2:4

⁴⁹ Finkle/Crane, 109

⁵⁰ Seltzer 49ff, Robinson, 432ff, Lush, 22ff

2:2:3 Ewig tillväxt-argumentets grunder:

Ekonomisk tillväxt menas vara bra för att det sammantaget ökar människors *välfärd*, det finns få eller inga andra grunder för att hävda att ekonomisk tillväxt är moraliskt relevant.⁵¹ Det är förvisso vanligt att nyliberala teoretiker lägger stor vikt även vid andra värden, i synnerhet okränkbara rättigheter och individuell frihet, men såtillvida argumentet hävdar att det är på grund av effekterna för ekonomisk tillväxt som någon viss åtgärd bör eller inte bör genomföras är det fråga om rent konsekvensialistiska argument.

Att använda ekonomisk tillväxt som ett mått på välfärd kan bygga på antagandet att olika saker är olika uppskattade av olika människor, och mer pengar innebär större möjligheter för vem som helst att investera i just det som avancerar dennas välfärd. Därför kan man enkelt säga att ju mer pengar desto mer välfärd, allt annat lika. Att ständigt öka den ekonomiska tillväxten är enligt detta synsätt det moraliskt rätta. Andra tänkbara mått på välfärd kan vara lång förväntad livslängd, färre sjukdomsfall eller hög utbildningsnivå om dessa saker anses bidra till välfärd för vem som helst. När evig tillväxt-argumentet talar om att världen ”förbättras”, ska detta förstås som att den totala mängden *välfärd* i världen ökar.

2:2:4 Konsekvensialism:

Konsekvensialistiska moralteorier säger att handlingar bör bedömas efter deras konsekvenser för människors välfärd. Endast detta avgör huruvida en handling är *bra* eller *dålig*. Det finns olika varianter på vad som avses med välfärd och på hur mängden välfärd ska räknas ut, den klassiska är att man sammanlägger alla människors individuella välfärd och enbart intresserar sig för den totala summan. En handling som medför mindre välfärd för en person men mer för en annan är då *dålig* om den tidigare förlorar mer än den andra vinner, men *bra* om den senares vinst är större än den tidigare förlust. Man sammanräknar även alla tidpunkters välfärd, något som innebär mindre välfärd nu men mera välfärd senare är *bra* om den totala mängden välfärd är större alla tidpunkter sammanräknade, *dålig* i det omvända fallet.

Konsekvensialistiska teorier ger den teoretiska underbyggnad som gör argumenten begripliga. Om vi godtar att en (tidigare uppnådd) utopi eller ekonomisk tillväxt innebär mindre lidande i slutändan – trots att vi räknar med det extra lidande som befolkningskontroll kunde ha avhjälpt – så tycks vi ha ett gott skäl att avstå från befolkningsbegränsning. Men bara om vi antar att det som innebär minst lidande (mest välfärd) i slutändan är det som bör göras.

---

⁵¹ Jfr Cowen (2000)

	De konsekvensialistiska argumenten:
Antagande/förutsättningar, (ej uteslutna av argumenten):	Överbefolkningsproblem minskar välfärden (V) med Z per år Befolkningskontroll minskar Z med X
Tidsfaktor (exempel):	Revolution/Ekonomisk utveckling/Marknadslösningar tar T antal år att genomföra. N är det totala antalet år som vi beaktar.
Premiss1 (av argumenten):	Revolution/Utveckling/Marknadslösningar minskar Z med Y
Premiss2 (av argumenten):	Befolkningskontroll fördröjer Revolution/Utveckling/Marknadslösningar med R antal år
<i>Premiss3</i> (<i>implicit motivering</i>):	$(V - ((Z * T) + (Y * (N - T)))) > (V - (((Z - X) * (T + R)) + (Y * (N - (T + R)))))$
<i>Premiss4</i> (<i>implicerad normativ princip</i>):	<i>Man bör endast göra det som maximerar V</i>
Slutsats:	Man bör inte syssla med befolkningskontroll

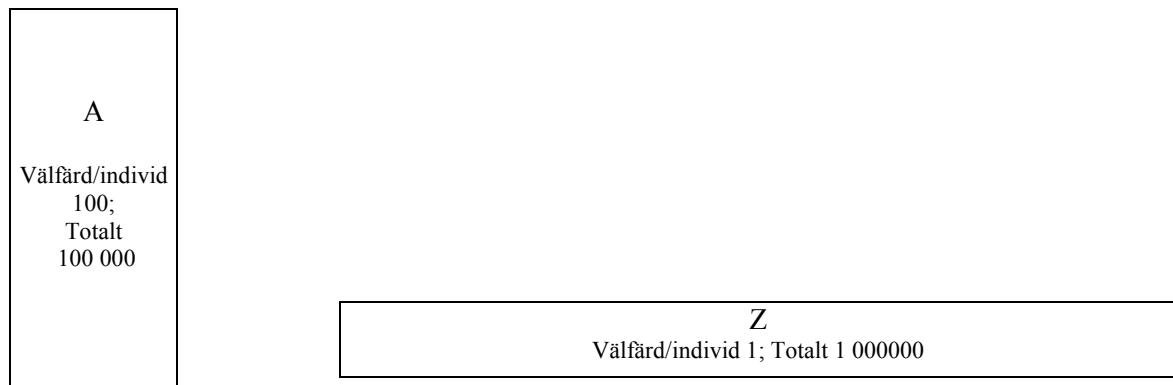
Att överbefolkningsproblem innebär lidande (minskar välfärden) har inte ifrågasatts. Att befolkningskontroll minskar överbefolkningsproblemen har förvisso ifrågasatts, argumentet kan dock uttryckas likadant även om $X=0$. Den negativa effekten av befolkningskontroll uttrycks som en modifierator till en tidsfaktor, som att den *fördröjer* den alternativa lösningen, detta är i rent exempelsyfte, lika gärna som "antal år" kunde det vara "effektivitet" eller något annat mindre lättuttryckt. För att inte tolka in för mycket har jag begränsat premiss1 till att enbart röra överbefolkningsproblem, det kan utan att resultatet påverkas omformuleras så att revolution/utveckling/marknadslösningar direkt bidrar till välfärden istället för, eller utöver, att minska överbefolkningsproblemen.

Den tredje premissen uttrycker förhållandet mellan befolkningskontroll, revolution/utveckling/marknadslösningar och välfärd. Den fjärde premissen är den normativa princip som tillåter oss att värdera alternativen och anlända till en handlingsrekommendation. Utan den tredje och fjärde premissen är argumentet intetsägande. Med den tredje och fjärde premissen är argumentet giltigt och konsekvensialism kan således anses ge en logiskt sammanhängande normativ grund för argumentationen.

Just befolkningsfrågor är emellertid en särskilt öm punkt för konsekvensialistiska teorier, på grund av den välkända *motbjudande slutsatsen*, Formuleras av Derek Parfit som att: "För varje population av tio miljarder människor, alla med mycket hög livskvalitet, måste det finnas en långt större tänkbar population vars existens vore bättre, allt annat lika, trots att dess medlemmar har liv som är knappt

värda att leva”.⁵² Om vi har att välja mellan att åstadkomma den möjliga framtiden A där ett visst antal människor existerar som alla lever väldigt lyckliga liv, och den möjliga framtiden Z där ett enormt antal människor existerar och lever liv som bara nätt och jämnt är värda att leva, så ska vi alltså välja att åstadkomma Z.

Figur 1

Det tycks oss emellertid intuitivt som att den möjliga framtiden A är att föredra framför den möjliga framtiden Z, slutsatsen att vi borde välja Z är oss *motbjudande*.

Argumenten ovan har förstås gemensamt att de säger att överbefolkningsproblemen kommer att lösas ändå. Bättre resursfördelning eller ny teknologi kommer att tillåta att fler människor har hög välfärd, eller så kommer en viss utvecklingsnivå medföra att befolkningstillväxten saktar ner. Anledningen till att vi borde föredra dessa lösningar *istället* för befolkningsskontroll är dock att de leder till mer total välfärd. Men om vi måste föredra det alternativ som leder till mer total välfärd så måste vi också föredra Z framför A.

Den motbjudande slutsatsen innebär en enorm utmaning för etiska teorier, och stor energi har lagts på att modifiera konsekvensialistiska teorier på diverse komplicerade sätt för att kringgå problemet. Någon vida accepterad lösning har emellertid inte framträtt, de alternativ som kan hantera den motbjudande slutsatsen tenderar att implicera andra slutsatser som också är kontraintuitiva.⁵³

2:2:5 Andra möjliga grunder för argumenten – utopi:

Det marxistiska argumentets utopiska karaktär erbjuder möjligheter att åberopa andra än konsekvensialistiska grunder. Vi kan hävda att vi bör göra revolution av helt andra skäl än att det maximerar välfärden, av exempelvis dygdetiska skäl. Att det utopiska samhället är moraliskt

⁵² Förf. övers. Parfit (1984), 387

⁵³ Se Rydberg/Tännsjö/Arrhenius för sammanfattning. Jfr även Blackorby/Mfl och Cowen (2000)

rättfärdigt och bör införas så fort som möjligt, och om befolkningskontroll motverkar revolution så bör vi avstå från befolkningskontroll även om det skulle medföra mer total välfärd.

Ekonomisk utvecklings-argumentet kan innehålla liknande element. Man kan hävda att en viss utvecklingsnivå krävs för att samhället ska kunna organiseras på ett "rätt" sätt, och att avstå från befolkningskontroll är rakaste spåret dit.

	Det utopiska argumentet:
Antagande/förutsättningar, (ej uteslutna av argumenten):	Överbefolkningsproblem minskar välfärden (V) med Z per år
	Befolkningskontroll minskar Z med X
Tidsfaktor (exempel):	Revolution/Ekonomisk utveckling tar T antal år att genomföra. N är det totala antalet år som vi beaktar
Premiss1 (av argumenten):	Revolution/Ekonomisk utveckling är <i>rätt</i> (av icke-konsekvesialistiska skäl)
Premiss2 (av argumenten):	Befolkningskontroll fördröjer Revolution/Utveckling med R antal år
<i>Premiss3</i> (<i>implicit motivering</i>):	$T+R > T$
<i>Premiss4</i> (<i>implicerad normativ princip</i>):	<i>Man bör så fort som möjligt göra det som är rätt</i>
Slutsats:	Man bör inte syssla med befolkningskontroll

Av premisserna 1-4 följer slutsatsen logiskt. Men om problemet som tarvar lösning är att överbefolkningsproblemen orsakar lidande, så tycks rekommendationen att vi så fort som möjligt bör göra revolution eller åstadkomma en global ekonomisk nyordning av helt andra skäl inte direkt vara relevant. Det är därför det framstår som nödvändigt för argumenten att hävda att den utopiska samhällsordningen kommer att lösa överbefolkningsproblemen *också*. Det är nära till hands att tillgripa en konsekvensialistisk välfärdsuträkning i avgörandet av vilken lösning man bör välja. Om utopin inte medför mindre lidande (mer välfärd) än befolkningskontroll kanske man hellre borde kombinera strävandet mot utopi och befolkningskontroll på ett välavvägt sätt? Anför man andra än konsekvensialistiska skäl för att vi bör åstadkomma utopin måste man också förklara varför de skälen utesluter befolkningskontroll. Befolkningskontroll kunde teoretiskt vara rätt enligt samma principer som den utopiska samhällsorganisationen är rätt, *även* om de fördröjer dess totala förverkligande. Dessutom tycks det mindre klart varför befolkningsbegränsning skulle fördröja utopin om den bör upprättas av helt andra skäl.

3: Rättighetsbaserade argument:

3:1 De rättighetsbaserade argumentens premisser:

3:1:1 Rätt till kroppslig integritet:

Ett kraftfullt argument mot befolkningskontroll är att det innebär tvångssteriliseringar, påtvingade aborter och andra övergrepp.⁵⁴ Sådana åtgärder menas kränka individers kroppsliga integritet och därmed deras moraliska rättigheter. Rätten till kroppslig integritet menas vanligen innefatta *åtminstone* en rätt till liv och hälsa samt frihet från ingrepp.⁵⁵ Med andra ord en rätt att inte bli dödad eller fysiskt skadad av någon annan, och att inte ofrivilligt behöva utstå andra kroppsliga ingrepp som inte nödvändigtvis skadar ens fysiska hälsa (till exempel medicinska ingrepp eller sexuell tvång).

	Argumentet:
Premiss1:	Varje människa har en okränkbar rättighet att inte utsättas för fysiska ingrepp mot sin vilja
Premiss2:	Befolkningskontroll innebär att vissa åtgärder som innebär fysiska ingrepp påtvingas människor mot deras vilja
Slutsats:	Man bör inte syssla med befolkningskontroll

Underförstått självklart att det ligger i begreppet rättighet att ingen bör kränka sådana. Denna rättighet kan anses vara grundläggande i hobbessiansk mening, inga andra rättigheter kan seriöst göras gällande om man inte är i säkerhet från kroppsliga övergrepp. För att vara legitim måste staten *skydda* medborgarna mot fysiskt våld.⁵⁶ Denna rättighet utmanas sällan,⁵⁷ och denna uppsats ska inte heller göra det. För argumentet är en nödvändig premiss dock att befolkningskontroll verkligen innebär eller medför påtvingade fysiska ingrepp. Sådana har tveklöst förekommit,⁵⁸ men hur nödvändigt är sambandet? Om nationella målsättningar för familjeplaneringsprogram används för att sätta upp kvoter och mål som förvaltningen ska uppfylla på gräsrotsnivå, till exempel att ett visst antal personer ska steriliseras inom en viss period, är kopplingen tydlig.⁵⁹ Program som beordrar förvaltningen att

---

⁵⁴ Seltzer 61f, Robinson 8f, Eager, 160ff

⁵⁵ Jfr UDHR §§ 3 & 5

⁵⁶ Hobbes 79f, 141

⁵⁷ Nuförtiden. För ett undantag se Fabre

⁵⁸ Seltzer 62fff, Robinson 8f

⁵⁹ Jfr Seltzer 62f

sterilisera personer vare sig de vill det eller inte *syftar* till att kränka individers rättigheter eller innebär en ofrånkomlig *risk* att individers rättigheter kommer att kränkas.

Att tillexempel bötfälla eller skicka i fängelse den som blir gravid eller som gör någon gravid utan särskilt tillstånd kränker däremot inte denna rättighet. Inte heller att erbjuda gratis sterilisering. Att ge pengar (eller radioapparater) som ”kompensation” om man steriliserar sig är mer tveksamt.⁶⁰

Argumentet förblir dock begränsat till att röra program som innebär kroppsligt ingrepp och inte är frivilliga, inte befolkningskontroll generellt. Att tvångssterilisering av de fattiga i syfte att minska folkmängden är förkastligt medför inte att det är förkastligt att försöka minska fertiliteten, liksom att det är förkastligt att hugga av dem händerna för att motverka stölder inte medför att det är förkastligt att försöka motverka stölder.

3:1:2 Rätt till okränkta familjeliv:

Mer långtgående än rätten till kroppslig integritet är rätten att fritt bilda familj och besluta om sådant som rör familjelivet. Det innebär minst att ingen annan får bestämma vem som ska gifta sig med vem eller hur personer ska förhålla sig till varandra i den privata sfären.⁶¹ Detta har utvecklats till att individer och par själva ska få avgöra hur många barn de vill skaffa.⁶² Befolkningskontroll menas med nödvändighet innebära ingrepp i denna rättighet.

	Argumentet:
Premiss1:	Individer och par har rätt att själva bestämma när och hur ofta de producerar barn
Premiss2:	Befolkningskontroll syftar till att begränsa mängden barn som individer och par producerar
Slutsats:	Man bör inte syssla med befolkningskontroll

Rätten till okränkta familjeliv grundar sig mer på människans psykologiska än fysiska natur, men är också tämligen grundläggande. Staten får helt enkelt inte skilja åt eller para ihop människor mot deras vilja. I förhållande till reproduktion anses rättigheten innebära att staten inte får hindra dem som vill få barn ihop att förverkliga denna vilja, lika lite som den får tvinga människor att skaffa barn ihop som inte vill. Familjerna anses ofta även ha rätt till information och hjälpmedel för att kunna genomföra besluten.⁶³

⁶⁰ Detta diskuteras bland annat i Freedman/Isacs, 24ff, och Berelson s 591fff

⁶¹ UDHR § 16

⁶² UNDP (2003), 14f

⁶³ Cairo §§ 7:3, 5, Seltzer, 61

Det torde inte föreligga någon rättighetskränkning om medborgarna själva vill ha färre barn och familjeplaneringsprogrammen bara bistår dem med möjligheterna. Men hur är läget om de vill ha färre barn *på grund* av programmet? Man kan tänka sig att det i befolkningskontrollprogram ingår ekonomiska incitament för att begränsa barnafödandet och att argument mot att få många barn presenteras för medborgarna på övertygande sätt. Rättigheten kan medge detta, om det inte är fråga om lögner eller alltför oemotståndliga incitament.⁶⁴ Liksom argumentet ovan är det då begränsat till fall av tvång, men träffar även åtgärder som inte är kroppsliga ingrepp, exempelvis sanktionerade förbud mot att föda (visst antal) barn.

Med en vidare tolkning kan argumentet innebära att staten har en mer positiv skyldighet att skydda och upprätthålla medborgares rättighet att fritt bestämma. Staten bör då vara neutral och får inte påverka medborgarnas vilja. Dessutom måste den rimligen säkerställa allas möjlighet att utnyttja rätten att ha obegränsat antal barn, till exempel genom att utbetala ekonomiskt bistånd baserat på antalet barn (barnbidrag), och/eller subventionera kostnader förknippade med barn (barnsjukvård, dagis, föräldraledighet m.m.).⁶⁵ Ett uppenbart problem är att staterna då måste ha ekonomisk och organisatorisk kapacitet att kunna erbjuda sådan service. För detta kanske det i sin tur krävs att det inte föds *för många* barn. Staterna måste då välja om de vill dra ner på servicen ifall befolkningen växer för snabbt, eller försöka förhindra att befolkningen växer för snabbt. Om bägge alternativen är oförenliga med rätten till okränkt familjeliv ger argumentet ingen vägledning när höga fertilitetsnivåer begränsar staters kapacitet att erbjuda full service – vilket förmodligen är just i de fall då befolkningskontroll är aktuellt.

3:1:3 Reproduktiv frihet:

Eftersom graviditet är något som äger rum i en kvinnas kropp följer, menas det, bland annat av rätten till kroppslig integritet att kvinnor ska ha full och ensam kontroll över detta fenomen.⁶⁶ Reproduktiv frihet är emellertid inte främst en fråga om rätt till sin kropp, utan om att åstadkomma social förändring för att främja kvinnors jämställdhet. Kvinnor ska själva kunna bestämma över sin sexualitet och avgöra om, när och hur ofta de vill bli gravida och föda barn. Detta menas innebära bland annat rätten till preventivmedel, hälsoservice som omger reproduktionen och möjligheter till abort.⁶⁷ Rätten till reproduktiv frihet har framförts från feministiskt håll under senare nittonhundratalet och ses som ett viktigt led i att bemäktiga kvinnor. Argumenten fick betydande genomslag vid Kairo-konferensen 1994.⁶⁸

---

⁶⁴ Se not 60

⁶⁵ Det kan noteras att människor i OECD-länder tycks välja att inte skaffa barn om inte sådana åtgärder vidtas, se Castle, Esping-Andersen

⁶⁶ Se Eager, 146f, Freedman/Isacs 20f. Begreppet är emellertid komplext, jfr Bateup

⁶⁷ Kates 31f

⁶⁸ Eager, 146, UNDP (2003) 17f

	Argumentet:
Premiss1:	Kvinnor har rätt att själva kontrollera sin fertilitet
Premiss2:	Befolkningskontroll syftar till att begränsa fertiliteten
Slutsats:	Man bör inte syssla med befolkningskontroll

Argumentet skiljer sig från okränkta familjeliv-argumentet framförallt för att det baseras på kvinnors rätt till kontroll över sin sexualitet och fertilitet. Ofta kan det okränkta familjelivet vara just det som förnekar kvinnor denna rätt,⁶⁹ varför den reproduktiva friheten måste skyddas inte bara i förhållande till den publika utan även inom den privata sfären.⁷⁰ Det innebär också att kvinnor ska garanteras *förmågan* att kontrollera sin fertilitet, inte bara att de inte ska förhindras.

I vidare tolkning skulle stater behöva beakta att kvinnors benägenhet att föda barn kan påverkas av deras möjligheter att ta hand om barnen, och liksom i fallet ovan vara skyldiga att se till att alla kvinnor ekonomiskt och socialt kan *ha* obegränsat antal barn.⁷¹ Möjligen skulle stater även vara skyldiga att erbjuda artificiell insemination eller liknande till kvinnor som vill bli gravida men inte vill bilda familj eller av andra skäl föredrar en sådan lösning.⁷²

I övrigt tycks argumentet gälla mot befolkningskontroll som innebär tvång, liksom argumentet om kroppslig integritet, och dessutom påbjuda att viss service ska göras tillgänglig för alla kvinnor. Incitament och propaganda kan som i fallen ovan vara tillåtet under vissa förhållanden, sanktionerade förbud mot att föda (visst antal) barn kommer inte på fråga.

3:2 De rättighetsbaserade argumentens grunder:

3:2:1 Vad rättigheter innebär:

Moraliska teorier som inkluderar rättigheter poängterar i motsats mot konsekvensialistiska att varje person är en separat individ. De förnekar att det finns någon allmän välfärd i världen som man kan öka genom att omfördela välfärd mellan olika människor.⁷³ Spänning föreligger som bekant mellan de som hävdar att rättigheter bara innebär att alla ska vara fria från ingrepp eller förhinder och de som hävdar att rättigheter också kan innebära rätt att få vissa grundläggande godsaker. Man kan kalla det för *negativa* respektive *positiva* rättigheter.

⁶⁹ Eager, 164

⁷⁰ Bateup

⁷¹ Jfr vid not 69

⁷² Vilket har utlöst diskussion, se Robertson, Ryan, 6fff

⁷³ Nozick, 140f

En typ av teorier beskriver rättigheter som deontologiska begränsningar i andra människors handlingsfrihet, det vill säga om man har en rätt att ϕ så betyder det att alla andra har en skyldighet att inte hindra en från att ϕ . Därmed inte sagt att de måste hjälpa en att ϕ . Denna syn på rättigheter har främst utvecklats av Robert Nozick.⁷⁴ Med avseende på reproduktiva rättigheter innebär det att ingen annan, och särskilt inte staten, får förhindra någon från att skaffa önskat antal barn.

En kontrasterande typ av teori lanserad av Amartya Sen menar att rättigheter ska förstås som *förmågor*.⁷⁵ Att någon har rätt till någonting är tämligen betydelselöst om denne saknar förmåga att utnyttja rättigheten. Ett sådant synsätt influerar tanken på att reproduktiva rättigheter inte bara innebär förbud mot att tvinga människor att få ett visst antal barn, utan också en skyldighet för samhället att förse dem med medel så att de i någon kvalitativ mening själva *kan* bestämma antalet barn. Sen menar att rättigheter inte ska förstås som absoluta begränsningar i andra människors handlingsutrymme, utan att de snarare utgör målsättningar som ska eftersträvas.⁷⁶ Man bör, istället för att aldrig agera så att man kränker någons rättigheter, alltid agera så att man minimerar kränkningar av rättigheter. Det är tillåtet att begå mildare rättighetskränkningar för att förhindra värre. Denna typ av teorier är i någon mening konsekvensialistiska, men bekymrar sig inte (enbart) för total välfärd utan för att garantera vissa individuella värden.

Dessa två representerar teorier som utesluter respektive inkluderar positiva rättigheter. De korresponderar i viss mån även med distinktionen mellan teorier som anser att rättigheter ska förstås som ”val” respektive ”intressen”.⁷⁷ Teorierna betraktar självfallet reproduktiva rättigheter på olika sätt. Anhängare av Nozicks typ av teori skulle inte godkänna att någon tvingades genom beskattning (kränkande av äganderätten) att betala för andras preventivmedel, medan de som lutar åt Sens teori svårligen kan tolerera att någon förnekas rätten till förlossningsrelaterad sjukvård bara för att ha haft otur att födas till en speciell social kontext i ett visst land.

3:2:2 Problem för reproduktiva rättigheter:

Oavsett hur rättigheter ska betraktas måste de med nödvändighet avse någonting som är moraliskt *tillåtet*. En moralisk rättighet kan aldrig innebära tillåtelse att göra någonting som är moraliskt förkastligt.

---

⁷⁴ Nozick, 134ff

⁷⁵ Sen (1979) 217ff

⁷⁶ Sen (1988), 187ff

⁷⁷ Se Wenar för en kortfattad exposé.

Det har förvisso hävdats att människors rätt till autonomi inkluderar *rätten att göra fel*, främst av Walton.⁷⁸ Vi kan anse tillexempel att det är fel att bryta löften, men att det samtidigt är upp till var och en att avgöra om de ska hålla något visst löfte. Detta är emellertid inte detsamma som att alla människor har en okränkbar moralisk rättighet att bryta löften närhelst de vill, utan innebär snarare att löften bör vara en privatsak mellan löftesgivaren och den lovade, även om andra kan ha åsikter om hur man generellt bör agera i löftessituationer.⁷⁹

För ett mer komplicerat exempel kan vi föreställa oss en talare som offentligt uttrycker aggressiva rasistiska åsikter, vilket får vissa i auditoriet att känna sig hotade. Man kan *inte* anse att talaren har en moralisk rättighet att uttrycka dessa åsikter offentligt samtidigt som man anser det vara förkastligt att han gör det. Man anser i så fall *antingen* att det trots allt inte är förkastligt av honom att uttrycka åsikterna (vilket självfallet inte innebär att man måste hålla med om dem) *eller* så tycker man att rätten att uttrycka åsikter inte är okränkbar, utan att den kan begränsas tillexempel av andras rätt att inte bli hotade.

Under vissa förutsättningar tycks det intuitivt vara moraliskt förkastligt att bruka en rättighet att skaffa barn, tillexempel om man av något skäl inte kan eller inte kommer att ta hand om barnet. En anledning till att vi anser detta vara förkastligt skulle kunna vara att ett barn, när det föds och medan det växer upp, är tämligen hjälplöst. Föräldrarna som har tillverkat barnet har också någon sorts *ansvar* att ta hand om det.⁸⁰ Om vi anser det vara förkastligt att (avsiktligt) föda en massa barn bara för att sätta ut dem i skogen, torde vi även anse det förkastligt att (avsiktligt) föda ett antal barn som överstiger ens kapacitet att bistå med mat, kläder, utbildning och annat viktigt. Men om det är förkastligt att skaffa barn under vissa omständigheter kan det inte vara en moralisk *rättighet* att skaffa barn när och hur ofta man vill. Tvärtom har alla människor då en skyldighet att begränsa sitt barnafödande under vissa omständigheter.

Kan vi tänka oss att individer och familjer har denna rättighet under förutsättningen att de kommer att ta sitt ansvar? Att om två personer är överens om att skaffa ett visst antal barn och har både kapacitet och genuin avsikt att ta väl hand om allihop, så har ingen rätt att hindra dem från att skaffa dessa barn? Det förefaller rimligt, men om vi tänker oss att familjen lever i ett samhälle tillsammans med andra individer och familjer, och att det i detta samhälle finns någon begränsad resurs som alla innevånare behöver – tillexempel kanske alla får sitt vatten från en gemensam brunn – blir situationen mer komplicerad. Kan familjen ha en okränkbar rättighet att ta så mycket vatten i anspråk (om de nu har kapacitet att göra det) så att andra i samhället får för lite?

---

⁷⁸ Walton, 21fff

⁷⁹ För en kritik av Walton, se Galston 320fff, jfr även Mackie 351

⁸⁰ Det är omdebatterat om barn har rättigheter, i så fall vilka och om de är annorlunda än vuxnas rättigheter, jfr Archard, O'Neill, 445fff. Diskussionen går utöver denna uppsats, varför jag nöjer mig med att föreslå att föräldrar har någon form av "ansvar" att ta hand om de barn de producerar.

Vi har redan snubblat över ett potentiellt problem som hänger samman med den positiva aspekten av reproduktiva rättigheter i avsnitt 3:1:2, låt oss formulera oss på ett annat sätt. Vi förutsätter att ett barn inte bara ska anses vara en sorts ägodel som dess förälder/föräldrar har ”rätt” till, utan att det också, så fort det föds, ska ses som en separat person. I förhållande till samhället är det en medborgare vars rättigheter måste skyddas och intressen tillvaratas lika mycket som en vuxen persons, om inte mer. Samhället har, liksom föräldrarna, ett *ansvar* för varje barn som föds. Men samhället kan också ha begränsade resurser. Om någon producerar ett barn tas en viss mängd av dessa resurser med nödvändighet i anspråk, vilket kan påverka hur väl samhället kan fullfölja sina skyldigheter gentemot sina andra medborgare. Om föräldrar av de skäl som anförts ovan måste begränsa sitt barnafödande så att de kan uppfylla sina skyldigheter mot alla sina barn borde väl också samhället måsta begränsa befolkningstillväxten så att det kan uppfylla sina skyldigheter mot alla sina medborgare? Åtminstone kan det inte vara en *rättighet* för individer att producera fler barn än samhället totalt har resurser att försörja.

Om vi accepterar att föräldrar har moraliska plikter gentemot sina barn och att det är förkastligt att avsiktligt skapa barn om man inte kan uppfylla dessa plikter så *kan* det således inte finnas en okränkbar rättighet att fritt bestämma antalet barn. Om vi inskränker rättigheten till att individer har rätt att ”ansvarsfullt”⁸¹ bestämma antalet barn så föreligger inget hinder för stater att genom befolkningskontroll begränsa ”oansvarigt” barnafödande, vilket vore tillexempel om hög fertilitet på sikt kan orsaka eller förvärra överbefolkningsproblem.

Kan rättighetsteorier handskas med detta problem? Anhängare av den Nozickska typen av rättighetsteorier kan hävda att *äganderätten* är okränkbar, och att alla åtminstone har rätt att skaffa så många barn de själva kan försörja även om detta medför att någon annan inte kan försörja lika många barn. Applicerat på exemplet ovan skulle det innebära att om föräldrarna har råd att köpa vatten till sina tre barn har de rätt att göra detta även om det medför att någon annan inte kan köpa tillräckligt med vatten för sina barn. Om andra barn dör av vattenbrist till följd av vissas vattenvanor är det kanske tragiskt, men det är absolut inget klandervärt med att de använder sitt vatten hur de vill. De har ingen skyldighet att begränsa sitt resursuttag till förmån för andra.

Vi kan förstås komplicera situationen genom att tänka oss att överutnyttjande av vattenkällan skulle medföra permanenta skador på det lokala ekosystemet till men för resten av samhället och för framtida generationer. Det vore märkligt att påstå att äganderätten skulle kunna innebära en *rättighet* att orsaka sådan skada för andra, precis som det vore märkligt att påstå att någon skulle ha en rättighet att göra luften oandningsbar även om han ägde en skorsten och giftig rök. Vissa resurser tycks, även om vi accepterar en Nozicksk syn på rättigheter, vara av sådant slag att de inte kan

---

⁸¹ Vilket kan vara svårdefinierat, jfr Freedman/Isacs 20ff

ägas, eller bara ägas gemensamt av alla som påverkas av dem. Inte ens resursstarka individer som har kapacitet och avsikt att ta hand om sina barn kan rimligen ha någon rättighet att producera barn om det kan orsaka *skada* för andra. Det torde vara statens uppgift att se till att individer inte orsakar sådan skada.

Själfallet kan mot detta anföras att om inte resurser togs från vissa personer för att ges till andra skulle de fattiga inte kunna ha så många barn och situationen att man orsakade skada genom att öka folkmängden skulle inte uppstå. Ett klassiskt malthusianskt argument med andra ord.⁸² Det är dock en annan fråga, man kommer inte ifrån att *rättigheten* som mest kan gälla ”ansvarsfull” reproduktion, och att vad som är ansvarsfullt varierar med situationen. Det kan med andra ord inte vara fråga om en okränkbar och omistlig rättighet.

Ett annat angreppssätt är att hävda att individers rättighet att skaffa hur många barn de vill uttrycker ett värde som ska främjas bland andra värden, som till exempel allas rätt att använda en gemensam vattenkälla i viss utsträckning. Förstådd på detta sätt är rättigheten måhända inte absolut, men det *är* en rättighet och den ska tillmätas betydelse när samhället bestämmer vad som ska göras. Intresset att avvärja en svår vattenbristkatastrof skulle kanske legitimera inskränkningar i medborgarnas rättighet att få så många barn de vill, men detta skulle inte innebära att det upphörde att vara en rättighet. Man kan hävda att en individ som skaffar barn fastän den saknar kapacitet att ta hand om det inte alls *gör* något förkastligt utan snarare *utsätts* för en kränkning av sin rättighet (förmåga) att kunna få barn och ta hand om det. Det är som tidigare påpekats just för att undvika sådana situationer som det kan vara aktuellt att begränsa folkmängden. Det tycks bättre även ur detta perspektiv att alla garanteras *förmågan* att ha ett eller två barn men förbjuds att skaffa fler, än att alla oförhindrat får skaffa hur många som helst men inte kan ges möjligheter att ta hand om dem.

Det tycks också väsentligt att fråga sig, för de teorier som anser rättigheter vara grundade i eller kopplade till *intressen*, vad för slags intressen det egentligen är fråga om. Att fritt kunna välja mellan att inte få barn eller att få ett eller två barn kan säkerligen begripas. Men varför åtta? Vad är det för skyddsvärt intresse som föranleder att alla ska ha rättigheten att producera hur *många* barn de vill?

Medan detta problem inte tycks föreligga för *val*baserade rättighetsteorier, har dessa svårt att förklara hur det kan följa av en människas rätt till autonomi att denna fritt ska få bestämma om en *annan* människa ska existera eller inte, eller om *samhället* ska utökas med en eller flera extra innevånare. Detta utöver oförmågan att förklara hur barns rättigheter eller föräldrars och samhällets skyldigheter gentemot barn fungerar.⁸³

---

⁸² Jfr Malthus, III:IV

⁸³ Jfr not 27

4: Sammanfattning och slutsats:

I uppsatsen har analyserats några argumentationslinjer som påverkat utvecklingen av familjplaneringsprogram. Mot bakgrund av det anförda framstår dessa som stående på osäkra grunder.

Ekonomiska och politiska argument som menar att världen totalt sett blir ”bättre” om man ger upp alla försök att kontrollera befolkningstillväxten måste tackla den till synes omöjliga uppgiften att definiera detta totala ”bättre” på ett rimligt sätt som inte leder oss att sträva efter någonting motbjudande.

Idén att fri fortplantning är en moralisk rättighet som tillkommer varje människa, och att alla försök att ställa den under kontroll innebär kränkningar av denna rättighet, måste hitta ett sätt att harmonisera okränkbarheten av denna rättighet med de skyldigheter man har dels gentemot barn och dels att inte skada andra eller något som tillhör alla (tillexempel jordklotet). Även detta tycks vara en omöjlig uppgift.

Argument som är vad jag kallat för ”utopiska”, eller som betraktar reproduktiva rättigheter som icke-okränkbara men viktiga värden kan undvika de svåraste problemen som föreligger för de förra teorierna. Emellertid är det mindre klart hur dessa implicerar principiella argument mot befolkningskontroll.

Schematisk sammanfattning av argumenten:

	Politisk-ekonomiska argument		Rättighetsbaserade argument	
	Konsekvensialism	Utopi	Negativa rättigheter	Positiva rättigheter
Normativ grund:	Den sammanlagda välfärden bör maximeras.	En viss samhällsordning är ”rätt”, denna bör åstadkommas så fort som möjligt.	Rättigheter grundar sig på autonomi och respekt för individer, de är absoluta och okränkbara.	Rättigheter är värden, intressen, som bör maximeras i förhållande till varje individ.
Argument:	Befolkningskontroll motverkar X, X är mer effektivt för att maximera välfärden	Befolkningskontroll motverkar eller fördröjer utopin.	Fri reproduktion är en rättighet, befolkningskontroll kränker denna.	Fri reproduktion är en rättighet, befolkningskontroll motverkar denna.
Problem:	Den motbjudande slutsatsen och liknande problem innebär att konsekvensialismens relevans kan ifrågasättas.	Utesluter inte att befolkningskontroll också är rätt. Svag koppling mellan befolkningskontroll och motverkande av utopin.	Skyldigheter gentemot barn och andra innebär att fri reproduktion inte kan vara en absolut rättighet.	Oklart att obegränsat antal barn är ett värde/intresse? Befolkningskontroll kan främja (reproduktiva) rättigheter.

Det bör framhållas att emedan inget av argumenten tycks kunna ge hållbara principiella argument mot befolkningskontroll så framför de viktiga poänger om formerna för och de potentiella sidoeffekterna av familjeplaneringsprogram.

Innebär detta att befolkningskontroll är legitimt? Min slutsats är att de principiella normativa invändningar mot befolkningskontroll som har haft störst betydelse för utvecklingen av familjeplanering inte lyckas visa motsatsen. Det utesluter förstås inte att andra invändningar kan anföras. Min uppfattning är emellertid att några sådana inte är på horisonten. Tills något hållbart motargument presenteras bör vi sträva efter att minska befolkningstillväxten för att avvärja potentiella eller eventuella framtida problem. Vi bör dock inte vara så naiva att vi tror att en minskad befolkningstillväxt är tillräckligt för att eliminera fattigdom och social orättvisa. Inte heller bör vi blunda för de viktiga etiska frågorna kring hur programmen kan påverka människor i den sociala kontext som de befinner sig.

Framtida empirisk forskning kommer säkerligen allt tydligare beskriva hur befolkningens storlek inverkar på ekosystem och resursanvändning, och hur detta påverkas av spridning av ny teknologi eller ändrade konsumtionsvanor. Inom etik och samhällsfilosofi har befolkningsproblematik blivit en av de viktiga frågor som en teori måste kunna besvara, och det finns nog goda möjligheter att en hållbar normativ teori för befolkningspolitik konstrueras. Åtminstone om man lägger åt sidan försöken att reparera de problemtyngda konsekvensialistiska teorierna.

Källor:

- Archard, David William, "Children's Rights", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2008 Edition), Edward N. Zalta (ed.), (E-resurs: <http://plato.stanford.edu/archives/sum2008/entries/rights-children/> Lydelse 25/05 2008)
- Berelson, Bernard & Lieberman, Jonathan, 1979, "Government Efforts to Influence Fertility: The Ethical Issues". *Population and Development Review*, Vol. 5, No. 4, pp. 581-613
- Bergström, Göran & Boreus, Kristina, 2000, *Textens mening och makt*, Lund: Studentlitteratur
- Blackorby, Charles; Bossert, Walter & Donaldson, David, 2001, *The axiomatic approach to population ethics*. Working paper: Département de sciences économiques Université de Montréal Faculté des arts et des sciences. (E-resurs: <https://papyrus.bib.umontreal.ca/dspace/bitstream/1866/347/1/2001-06.pdf> Lydelse 06/05 2008)
- Castles, Francis, 2000, *Förnyelse i offentlig politik – en internationell jämförelse*, Stockholm: SNS förlag
- Cederblom, Jerry & Paulsen, David, 2001, *Critical Reasoning*, 5th ed. USA: Wadsworth
- Cowen, Tyler, 1996, "What Do We Learn from the Repugnant Conclusion?" *Ethics*, Vol. 106, No. 4, pp. 754-775
- Cowen, Tyler, 2000, *Does the welfare state help the poor?* [opublicerat]: (E-resurs: www.gmu.edu/jbc/Tyler/welfare.doc Lydelse 25/05 2008)
- Daniels, Norman, "Reflective Equilibrium", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2003 Edition), Edward N. Zalta (ed.), (E-resurs: <http://plato.stanford.edu/archives/sum2003/entries/reflective-equilibrium/> Lydelse 25/05 2008)
- DePaul, Michael, 1986, "Reflective Equilibrium and Foundationalism". *American philosophical quarterly*, Vol. 23, No. 1, pp 59-69.
- Eager, Paige, 2004, "From Population Control to Reproductive Rights: Understanding Normative Change in Global Population Policy (1965-1994)", *Global Society*, Vol. 18, No. 2, pp 145-173
- Esping-Andersen, Gösta, 2002 "A Child-Centred Social Investment Strategy" I: *Why we need a New Welfare State* (eds. Gösta Esping-Andersen), Oxford: Oxford University Press
- Fabre, Cecile, 2006, *Who's body is this anyway?* USA: Oxford University Press
- Finkle, Jason & Crane, Barbara, 1975, "The Politics of Bucharest: Population, Development, and the New International Economic Order", *Population and Development Review*, Vol. 1, No. 1, pp. 87-114

- Freedman, Lynn, & Isaacs, Stephen, 1993, "Human Rights and Reproductive Choice". *Studies in Family Planning*, Vol. 24, No. 1, pp. 18-30
- Freedman, Ronald, & Hermalin, Albert, 2007, "the family planning revolution in perspective". I: Robinson, Warren (ed) *The Global Family Planning Revolution : Three Decades of Population Policies and Programs*, [u.o]: World bank (E-resurs: <http://site.ebrary.com.ezproxy.ub.gu.se/lib/gubselibrary/Top?layout=document&id=10180752&?nosr=1> Lydelse 25/05 2008)
- Fumerton, Richard, "Foundationalist Theories of Epistemic Justification", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2006 Edition), Edward N. Zalta (ed.), (E-resurs: <http://plato.stanford.edu/archives/spr2006/entries/justep-foundational/> Lydelse 25/05 2008)
- Galston, William, 1983, "On the Alleged Right to Do Wrong: A Response to Waldron". *Ethics*, Vol. 93, No. 2, pp.320-324
- Hurka, Thomas, 1993, *Perfectionism*. New York: Oxford University Press
- Hobbes, Thomas, 1660, *The leviathan*, [u.o]: eBooks@Adelaide (E-resurs <http://ebooks.adelaide.edu.au/h/hobbes/thomas/h681/> Lydelse 25/05 2008)
- Kairo – United Nations International Conference on Population and Development, 1994, *Programme of Action* (A/CONF.171/13). New York: United Nations. (E-resurs: www.iisd.ca/linkages/Cairo/program/p00000.html Lydelse 25/05 2008)
- Kates, Carol, [u.å] *Reproductive liberty and overpopulation*, [u.o] Ithaca College, (E-resurs <http://www.ithaca.edu/hs/philrel/replib.pdf> Lydelse 25/05 2008)
- Kvanvig, Jonathan, "Coherentist Theories of Epistemic Justification", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2007 Edition), Edward N. Zalta (ed.), (E-resurs: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2007/entries/justep-coherence/> Lydelse 25/05 2008)
- Lukes, Steven, 1984, "Marxism and Utopianism". I: P. Alexander & R. Gill (eds.), *Utopias*. London: Duckworth, pp. 153-167
- Lush, Louisiana, Cleland, John, Lee, Kelley & Walt, Gil, 2000, "Politics and fertility: a new approach to population policy analysis", *Population Research and Policy Review* Vol. 19 No. 1, pp. 1–28.
- Mackie, John, 1978, "Can There Be a Right-based Moral Theory?" *Midwest Studies in Philosophy*, Vol. 3 No. 1, pp. 350-359.
- Malthus, Thomas, 1826, *An essay on the theory of population*, 6 uppl: London: John Murray (E-resurs: <http://www.econlib.org/Library/Malthus/malPlong17.html> Lydelse 25/05 2008)
- Marx, Karl, 1887, *Capital*, [u.o]: Marx/Engels Internet Archive (marxists.org) 1999 (E-resurs: <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/> Lydelse 25/05 2008)

- Nozick, Robert, 1988, "Side Constraints" I: Samuel Scheffler (ed) *Consequentialism and its critics*, USA: Oxford University Press
- O'Neill, Onora, 1988, "Children's Rights and Children's Lives". *Ethics*, Vol. 98, No. 3, pp. 445-463
- Parfit, Derek, 1984, *Reasons and Persons*, Oxford: Clarendon Press
- Petersen, William, 1988, "Marxism and the Population Question: Theory and Practice" *Population and Development Review*, Vol. 14, [Supplement: *Population and Resources in Western Intellectual Traditions*], pp. 77-101
- Robertson, John, 1994, *Children of Choice: Freedom and the New Reproductive Technologies*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press,
- Robinson, Warren, 2007, *The Global Family Planning Revolution : Three Decades of Population Policies and Programs*, [u.o]: World bank (E-resurs: <http://site.ebrary.com.ezproxy.ub.gu.se/lib/gubselibrary/Top?layout=document&id=10180752&?nosr=1> Lydelse 25/05 2008)
- Ryberg, Jesper and Torbjörn Tännsjö & Gustaf Arrhenius, "The Repugnant Conclusion", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2006 Edition), Edward N. Zalta (ed.), (E-resurs: <http://plato.stanford.edu/archives/spr2006/entries/repugnant-conclusion/> Lydelse 06/05 2008)
- Ryan, Maura, 1990 "The Argument for Unlimited Procreative Liberty: A Feminist Critique". *The Hastings Center Report*, Vol. 20, No. 4, pp. 6-12
- Schlezinger R, Izchak (ed), 2001, *The Structure of Arguments*. [u.o]: John Benjamins Publishing, (E-resurs: <http://site.ebrary.com.ezproxy.ub.gu.se/lib/gubselibrary/Top?layout=document&id=10014714&?nosr=1> Lydelse 01/05 2008)
- Seltzer, Judith, 2002, *The Origins and Evolution of Family Planning Programs in Developing Countries*, [u.o]: Rand Corporation (E-resurs: <http://site.ebrary.com.ezproxy.ub.gu.se/lib/gubselibrary/Doc?id=10056192> Lydelse 25/05 2008)
- Sen, Amartya, 1979, "Equality of what?", *The Tanner lecture on human values* (E-resurs <http://home.sandiego.edu/~baber/globalethics/senequalityofwhat.pdf>, Lydelse 25/05 2008)
- Sen, Amartya, 1988, "Rights and agency" I: Samuel Scheffler (ed) *Consequentialism and its critics*, USA: Oxford University Press
- Snare, Francis, 1992, *The nature of moral thinking*. London: Routledge
- Timmer, Peter; Sirageldin, Ismail; Kantner, John & Preston Samuel, 1982, "Review Symposium" *Population and Development Review*, Vol. 8, No. 1, pp. 163-177

Wenar, Leif, "Rights", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2007 Edition), Edward N. Zalta (ed.), (E-resurs: <http://plato.stanford.edu/archives/win2007/entries/rights/> Lydelse 25/05 2008)

Waldron, Jeremy, 1981, "a right to do wrong", *Ethics*, Vol. 92, No. 1, pp 21-39

Walton, Douglas, 2003, *Ethical Argumentation*, USA: Lexinton

UNDP, 2003, *Fertility, contraception and population policies*, *Population Division, Department of economic and social affairs*, United Nations ESA/P/WP.182 (E-resurs: <http://www.un.org/esa/population/publications/contraception2003/Web-final-text.PDF> Lydelse 25/05 2008)

UDHR – United Nations, 1948, *Universal Declaration of Human Rights* (E-resurs: <http://www.un.org/Overview/rights.html> Lydelse 25/05 2008)

Gimenez, Martha, 1973, *The Population Issue: Marx vs. Malthus* [Revised version of a paper presented at the Pacific Sociological Association Meeting in Honolulu, April 1971] (E-resurs: <http://govt.eserver.org/marx-vs-malthus.txt> Lydelse 25/05 2008)

Bilaga 1,

Avgränsningar:

Med tanke på det begränsade utrymmet får läsaren ha respekt för att många sidospår som måhända vore väl värda att utforska måste lämnas därhän. De empiriska teorier eller bevis som anförs för att understödja det ena eller andra påståendet kommer inte att utredas. Jag har även uteslutit från frågeställningarna följande argument som inte lika tydligt relaterar till den malthus-sangerska normativa bakgrunden för familjeplaneringsprogram:

Militaristiska argument: Uppfattningen att ett en stor befolkning ökar ett lands militära makt och inflytande gjorde vissa regimer negativt inställda till familjeplaneringsprogram.⁸⁴ Detta argument tycks dels sakna relevans för den nutida debatten och dels ha en enbart begränsad normativ innebörd (eftersom det inte är universaliserbart utan nödvändigtvis relaterar till ett visst lands intressen), och kommer inte att behandlas.

Hälsorelaterade argument: I och med att nya teknologiska preventivmedel, bland annat P-piller, introducerades uppstod en konflikt mellan å ena sidan de som såg detta som ett enormt genombrott i fråga om möjligheterna för familjeplaneringsprogram och fort ville få ut så mycket preventivmedel som möjligt till så många som möjligt, och å andra sidan de som oroade sig över preventivmedlens potentiellt negativa effekter för kvinnors hälsa.⁸⁵ Detta är en empirisk fråga om vilka hälsorisker som faktiskt är förknippade med preventivmedlen, och handlar i övrigt om *hur* familjeplaneringsprogram bör utformas snarare än *om* de bör existera.

Religiösa och kulturella argument: Oro för att familjeplaneringsprogram var ett nytt sätt för de utvecklade länderna att inkräkta på utvecklingsländernas *kultur* har spelat viss roll.⁸⁶ I vissa länder har en stor familj, eller att få många barn, traditionellt betraktats som något viktigt och värdefullt.⁸⁷ Från *religiöst* håll har kommit det kanske mest kategoriska motståndet mot familjeplaneringsprogram. Muslimska, katolskt kristna och frikyrkliga kristna (s.k. ”pro-life”-) organisationer har hårt motarbetat utvecklingen.⁸⁸ Dessa grupper av argument borde definitivt bemötas från vetenskapligt och moralfilosofiskt håll. Den uppgiften är dessvärre för stor för att rymmas i denna uppsats, som behandlar argument som baserar sig på ekonomisk-politiska teorier och teorier om rättigheter, som alltså korresponderar med de skäl som anförs för sådana program.⁸⁹ De kulturella och religiösa argumenten baseras inte på sådana teorier och är således i någon mening aparta för diskussionen.

---

⁸⁴ Robinson, 424f

⁸⁵ Seltzer, 73ff

⁸⁶ Seltzer, 4f, 109ff, Robinson, 4, 24, 156f, 406f, Lush m fl, 17f, 23f

⁸⁷ Robinson, 122, 399f, 424

⁸⁸ Cairo, 145f (reservationer), 181 (Bhuttos uttalande), Robinson, 9, 23, 140f, 148f, 424, Lush m fl, 14ff, 18, Seltzer 128ff, Eager, 13

⁸⁹ Jfr avsnitt 1:1:3